

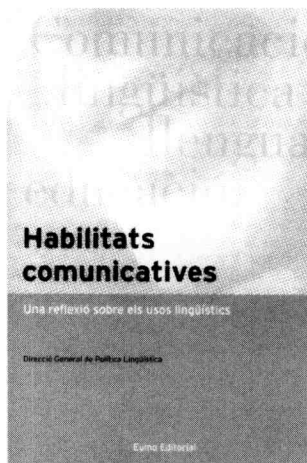
Habilitats comunicatives. Una reflexió sobre els usos lingüístics

Direcció General de Política Lingüística (1999). Vic: EUMO.

Coordinat per Rosa Artigas i elaborat per Rosa Artigas, Joan Bellès, Maria Grau i Montserrat Lloret.

Autora

Margarida Bassols

El primer lliurament de l'estudi que du a terme la Direcció General de Política Lingüística en el seu Gabinet de Didàctica, gràcies a la dedicació professional de Rosa Artigas i el seu equip de col·laboradors, és aquest llibre que avui ressenyem. En vindran d'altres i segur que tots contribuiran a fer més planer el camí cap a una gramàtica funcional del català, que el posi al mateix nivell que les altres llengües del nostre entorn.

El treball general en què s'inscriuen les *Habilitats comunicatives* té un doble objectiu: la tipificació dels textos de no-ficció en català i l'ensenyament funcional de tot un seguit d'habilitats comunicatives.

Del primer objectiu, se'n desprèn un grau molt alt d'exhaustivitat. Els autors han treballat amb un corpus —el Tipotext— que abraça cent dos textos orals i escrits de tot l'àmbit d'ús del català. Del segon, se'n deriva un treball clar i sistemàtic. S'hi detecten, classifiquen, defineixen i situen un gran nombre de trets lingüístics i discursius, agrupats sota les categories de *posicionament del parlant*, *tria o prioritització*, *repetició* i *transgressió*, orientats a la discriminació de les marques de l'emissor en el text. I sobre tot aquest «entramat», s'hi projecten i caracteritzen set funcions comunicatives: la referencial (per parlar del món), la metalingüística (per parlar del llenguatge), la conativa (per incidir en el receptor), la interlocutiva (per activar la relació personal), la psíquica (per materialitzar la part emotiva i racional de l'emissor), la retoricopoètica (per prioritzar els valors estètics) i la factiva (per modificar el món).

El corpus —el Tipotext— està

compartimentat segons tres tipus d'intercanvis comunicatius: individuals, socials i institucionals. En la seva anàlisi es tenen en compte dos modes de producció bàsics: el directe —cara a cara— i el diferit. I s'hi estudien cinc patrons discursius fonamentals: el descriptiu, el narratiu, l'argumentatiu, el directiu i l'expressiu.

Els resultats finals de l'estudi Tipotext aportaran una tipologia de textos de no ficció del català. Els resultats primers, la classificació de les oracions del català segons els usos, que es presenten a *Habilitats comunicatives*, en són el primer tast. Hi trobareu, a més dels estudis concrets, una introducció, un annex format per 19 textos del corpus, caracteritzats, i un glossari dels termes més importants, i com a últim, la bibliografia.

El llibre comença amb el capítol «Les arts dels discurs», en què s'assenten les bases teòriques de l'estudi. S'hi passa revista als conceptes de *comunicació*, *competència comunicativa*, *funció comunicativa*, *intercanvi comunicatiu*, *oració*, *text*, *modalització* i *patró discursiu*.

Aquest estudi introductor i reeixit per aconseguir posar ordre i claredat en un bosc de conceptes que ella destria, relaciona i exemplifica amb molt d'encert.

L'autora justifica un enfocament basat en el paper dels interlocutors i les seves capacitats, a l'hora de percebre els punts de vista dels altres i de formular i materialitzar els propis objectius comunicatius. Per tant, es posa de part de l'emissor però no oblidat el procés interpretatiu del receptor. El primer té el seu paper fonamental a l'hora de modalitzar l'enunciat, és a dir, quan ha de verbalitzar el seu posicionament i la seva actitud respecte de: allò que diu, la relació que vol mantenir amb l'interlocutor i la mateixa llengua. El segon és el protagonista a l'hora de descodificar tots els elements verbals i paraverbals que ha usat l'emissor i d'atribuir-los una intencionalitat i un objectiu.

Artigas, a més, destaca la utilitat d'aquest plantejament dins de l'ensenyament de la llengua, perquè defensa que només des d'aquesta perspectiva podem arribar a una comprensió millor del món i de nosaltres mateixos. I aga-

fa el text o discurs com a objecte d'anàlisi perquè aquest actualitza la llengua en cada context.

Mentre que el nivell sintàctic treballa amb les oracions gramaticals, el nivell discursiu ho ha de fer amb els enunciats —les oracions en funcionament i amb intencionalitat— i el nivell pragmàtic, amb els actes de parla. Al cap i a la fi, l'objecte d'estudi del treball són les relacions entre els significats lingüístics de les oracions i les interpretacions pragmàtiques dels enunciats inclosos en un ventall ampli de textos. Ens ha semblat, però, que a l'hora de parlar de les unitats bàsiques de l'anàlisi hi ha algunes diferències entre els diversos autors.

El segon capítol, «Saber donar informació», passa revista a les maneres diverses d'oferir informació: com a resposta a una pregunta implícita o explícita, o pel desig del parlant de fer-ho sense que hi hagi una demanda prèvia. Però és que el parlant, a més de la informació transmesa, comunica la seva actitud cognitiva respecte del que assevera, mitjançant processos de responsabilització o desresponsabilització força efectius, com la manifestació de les fonts d'informació, l'ús de frases introductòries i la posada en funcionament de modalitats oracionals diferents de la declarativa estricta. La funció referencial i la metalingüística tenen un paper fonamental a l'hora de donar informació, però no hi hem d'oblidar la interlocutiva, la psíquica, l'argumentativa i la retoricopoètica.

La formació clàssica i la naturalesa erudita de Bellès traspua en segments molt interessants del seu text, com els dedicats a la funció jussiva i la seva classificació, i a la retoricopoètica. Hi trobem a faltar, però, exemples del corpus que materialitzin aquesta darrera.

El tercer capítol, «Saber demanar informació», ens mostra el ventall de possibilitats que tenim a l'hora de provocar que l'interlocutor ens doni una informació. I Grau ho fa sense perdre de vista aquell horitzó didàctic de què hem parlat al començament. L'experiència docent de l'autora li és molt útil en la formulació dels exemples i les explicacions. Hi separa les veritables interrogatives de les falses —aquelles que ensaju-

den a ser cortesos. I ens fa veure com, a l'hora d'escollir el sistema adequat per demanar una informació, cal tenir en compte un seguit d'aspectes: cap a qui va orientat el benefici de la informació, quin és el rol social de l'emissor, quina la relació jeràrquica dels interlocutors, quina la intenció, dins de quin tipus d'intercanvi es troben, i mitjançant quin mode de producció ho fan.

Grau deixa ben clar que no totes les preguntes són demandes d'informació desconeguda. Pensem, si no, en algunes de les retòriques, en les entrevistes dels mitjans, en les que expressen sorpresa, amenaça, crítica, desafiament, en les que recorden una obligació o vehiculen un suggeriment, en les absurdes i les lúdiques, i en les que equivalen a una ordre o donen una informació.

Tot això, l'autora ho fa amb un enfocament pragmàtic i amb un ús molt acurat de la terminologia.

A part de transmetre informació, la llengua pot servir per intercanviar béns (objectes materials) i serveis (actuacions en favor dels altres). Les estructures lingüístiques que vehiculen aquesta finalitat comunicativa és l'objectiu del quart capítol, «La llengua en l'intercanvi de béns i serveis». La cortesia hi augmentarà en funció de com sigui de desitjable el servei que aquest n'obtingui. Si el bé o servei afavoreix el receptor, les formes directes, més impositives, agafaran el protagonisme. La dis-

tància social, al seu torn, menarà a la modalitat més directa, la que té una funció conativa de fer: la imperativa. En canvi, en casos de simetria social, jugarem amb recursos atenuadors, com l'ús de la primera persona del plural.

En el grup de les modalitats impositives Lloret troba la imperativa («Renta els plats»), però també la declarativa per regular la conducta, donar ordres, fer retrets, amenaçar, modificar la realitat, comprometre's amb una acció i reglamentar («Avui rentes tu els plats»), i la interrogativa per manar («Vols rentar els plats d'una vegada?»). I en el grup de les corteses localitza les que serveixen per exhortar, ja siguin pròpiament exhortatives («Renta tu avui els plats...»), o declaratives («No hi ha un sol plat net») i interrogatives («Els plats són nets?»). Sembla que per Lloret la modalitat exhortativa s'equipari gairebé amb qualsevol ús persuasiu i indirecte, cosa que ens sembla un xic exagerada.

El paper que té l'emotivitat en la comunicació verbal és el títol i el contingut del darrer capítol. La transmissió de les emocions més diverses (alegria, tristesa, sorpresa, admiració, desig, refús, por, ira, còlera, complaença, desengany...) es duu a terme a través dels elements paralingüístics, en l'oralitat, i gràfics, en l'escriptura, o de les manifestacions somàtiques (gesticulació, moviments facials, ruborització, suor, llàgrimes...); però sobretot del llenguatge.

Podem parlar de les nostres

emocions o de les dels altres, podem expressar les nostres sensacions espontàniament o amb intenció persuasiva, podem implicar-nos del tot en el que diem o allunyar-nos-en amb objectivitat. Les modalitats declarativa, exclamativa i interrogativa seran les que ens ajudaran a aconseguir-ho, mitjançant la narració d'un comportament o la descripció d'un sentiment. I els elements modalitzadors: entonació, substantius i adjectius valoratius, referències al nom propi del receptor, pronoms de primera i segona persona, pronoms i adjectius possessius, diminutius, verbs descriptius de sentiments o d'estats d'ànim, adverbis intensificadors, frases introductòries, repetició de termes... ens serviran per arrodonir aquesta expressió de sentiments. I ho faran tant en la ficció (novel·les i tele-sèries) com en la no-ficció (cartes, articles d'opinió, anuncis publicitaris, textos ideològics i fórmules lingüístiques per saludar, donar el condol...); però sempre amb les funcions psíquica i interlocutiva, i mitjançant el patró expressiu.

Esperem que tot el que hem dit fins ara demostrï la importància d'aquest llibre. Al darrere hi ha una feina important, per les dimensions i la novetat, i uns resultats aplicables no tan sols a l'ensenyament, sinó a tots aquells àmbits —com el dret, el periodisme, la publicitat...— en què assignem als discursos funcions comunicatives diverses. ■

L'editorial Cambridge University Press presenta la col·lecció de llibres de didàctica «Cambridge de Didàctica de Llenguas». Aquests llibres són traduccions al castellà d'exemplars ja editats en anglès. Amb aquesta iniciativa, l'editorial vol posar a l'abast del professor de llengua, que no domini l'anglès i sí el castellà, una sèrie de títols imprescindibles en la seva biblioteca. A continuació us donem la referència dels que actualment componen la col·lecció.

RICHARDS, Jack C.; LOCKHART, Charles. *Estrategias de reflexión sobre la enseñanza de idiomas*. [traducció al castellà de *Reflective*

Teaching in Second Language Classrooms. United Kingdom: CUP, 1994].

El professor de llengua que creu que la seva formació es fonamenta en la reflexió sobre la pràctica diària docent tindrà en aquest material una font molt valuosa. Algunes preguntes que habitualment es fa: quin tipus de professor sóc?, quin tipus d'ensenyament volen els meus alumnes?, què vull aconseguir amb les activitats que proposo?, quina estructura tenen les meves classes?, aprofito bé les oportunitats per facilitar l'aprenentatge?, etc. són la matèria de reflexió de tots els

capítols del llibre. Tot i ser un llibre teòric, és eminentment aplicable.

ALDERSON, J. Charles; CLAPHAM, Caroline; WALL, Dianne. *Exámenes de idiomas. Elaboración y evaluación*.

WILLIAMS, Marion; BURDEN, Robert L. *Psicología para profesores de idiomas*. España:

RICHARDS, J. C.; RODGERS, THEODORE S. *Enfoques y métodos de la enseñanza de idiomas*.

LITTLEWOOD, William. *La enseñanza comunicativa de idiomas*.

NUNAN, David. *El diseño de tareas para la clase comunicativa*. ■

Llengua i Ús

«Cambridge de Didáctica de Llenguas»